

PANDEMIA

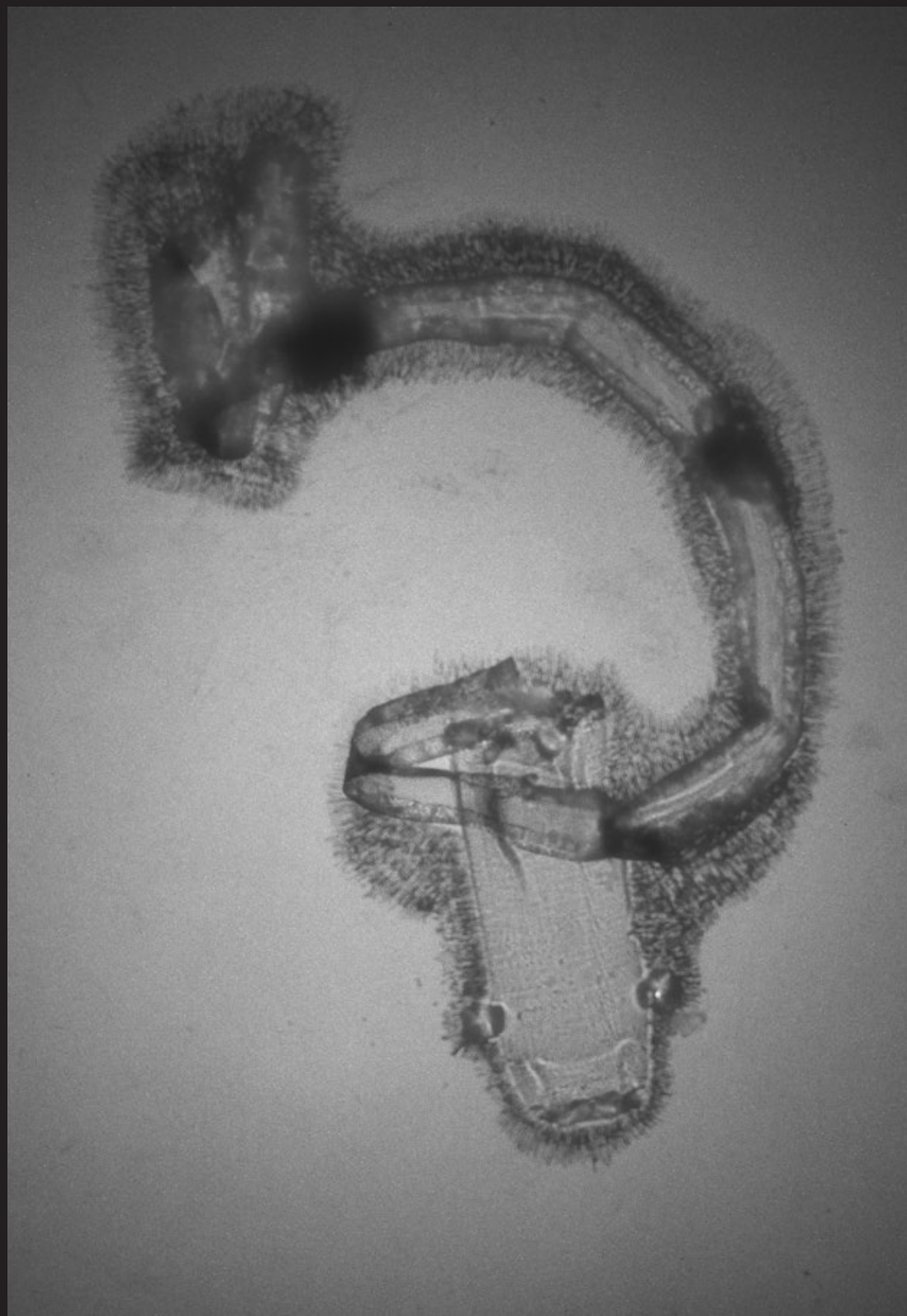
Nauka. Sztuka. Geopolityka

pod redakcją
Mikołaja Iwańskiego
Jarosława Lubiaka

AUTORZY:

Andrzej W. Nowak
Przemysław Witkowski
Kaja Malanowska
Zofia Cielątkowska
Mikołaj Iwański
Aleksandra Ska
Monika Bakke
Marek Wasilewski
Jarosław Lubiak

PANDEMIA

13	Wstęp
21 — 108	I. Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje pandemii
21	Andrzej W. Nowak <i>Pasterze mikrozbójców – pandemia, szczepienia, biopolityka</i>
45	Przemysław Witkowski <i>Czarna śmierć, która urodziła kapitalizm</i>
61	Kaja Malanowska <i>Ka diango pepo</i>
77	Zofia Cielątkowska <i>Pandemia i postkolonializm. O reprezentacji wykluczenia</i>
93	Mikołaj Iwański <i>Pandemiczny potencjał przemysłowego chowu zwierząt</i>
109 — 137	II. Aleksandra Ska – <i>Pandemia</i> , dokumentacja wystawy
137 — 188	III. Pandemia w polu sztuki i nauki
137	Monika Bakke <i>Pandemiczne wspólnoty przenoszone drogą plastikową</i>
153	Marek Wasilewski <i>Prawda sztuki – fikcja nauki</i>
169	Jarosław Lubiak <i>Pragnienie fikcji. Jak Aleksandra Ska wywołała pandemię?</i>

Powodem powstania tej publikacji jest projekt artystyczny Aleksandry Ska *Pandemia* zaprezentowany po raz pierwszy w Galerii Piekary w Poznaniu w 2015 roku, a następnie na Kochi-Muziris Biennale 2016: *Forming in the Pupil of an Eye* w Kochi w Indiach. Składa się on z dwunastu plansz z infografikami, dwunastu plastikowych tabliczek oraz specjalnie zaprojektowanego wiatraka. Istotny wkład merytoryczny wnieśli w ten projekt wirusolodzy, ale nie jest to jeden z przykładów nurtu „art & science”, gdyż kluczową rolę odgrywa w nim metodologia badania artystycznego, a nie naukowego. Jest to wyobraźniowy i percepcyjny eksperyment przybierający postać fikcyjnego dyskursu naukowego. Fikcja pozwala na to, żeby w niewielkim stosunkowo zestawie obiektów przenikały i splatały się odniesienia do kwestii tak odległych od siebie jak epidemiologia i jej niejawne związki z biopolityką i relacjami nekolonialnymi, gospodarka odpadami jako element ekonomii politycznej, estetyka wizualizacji naukowych, popkulturowe i popularnonaukowe fantazmaty o apokalipsie, polityka strachu. Wszystkie te referencje skupiają się na wizualno-dyskursywnych montażach tablic, rzeźbiarskim przetworzeniu plastikowych odpadów i specjalnie zaprojektowanym obiekcie. Zagęszczają się w potencję domagającą się aktualizacji.

Książka stanowi z jednej strony aktualizację i rozwinięcie zawartego w projekcie Aleksandry Ska potencjału, a z drugiej strony jego kontekstualizację w myśli teoretycznej. Jest podzielona na trzy części: I. *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje pandemii*, II. *Pandemia Aleksandry Ska*, III. *Pandemia w polu sztuki i nauki*. Kluczową kwestią dla tekstów prezentowanych w pierwszej

części jest relacja chorób zakaźnych o epidemicznym i pandemicznym potencjale do władzy, a ściślej do sposobów organizacji i sprawowania władzy nad życiem. Ze względu na zagrożenie dla całej populacji, zarządzanie przez zapobieganie oraz badanie, kontrolowanie wysoce zaraźliwych chorób zakaźnych jest jednym z krytycznych zadań dla biowładzy. Z kolei fakt, że niebezpieczeństwo pandemii nigdy nie jest lokalne, ale może mieć zasięg regionalny, kontynentalny, a nawet globalny, powoduje, że zarządzanie ryzykiem związanym z chorobami zakaźnymi ściśle splata się z geopolityką. W tym splocie zaraza łączy się również z przemocą, zarówno systemową właściwą konkretnej formacji biowładzy, jak i akcydentalną towarzyszącą wzrostom napięć społecznych, związanych z wybuchami zarazy. Struktury i mechanizmy przemocy związanej z pandemią analizują teksty z pierwszej części publikacji. Andrzej K. Nowak w rozdziale *Pasterze mikrozabójców – pandemia, szczepienia, biopolityka* analizuje, w jaki sposób epidemiologia przenika i skrycie funduje projekt nowoczesności, pokazując, że pandemia jest zawsze granicą podmiotowej samorefleksyjności w obrębie tego projektu. Jako jeden z kluczowych elementów przejścia od feudalizmu do kapitalizmu ukazuje pandemię dżumy i jej skutki demograficzne w XIV wieku Przemysław Witkowski w tekście *Czarna Śmierć, która urodziła kapitalizm*. Kaja Malanowska w *Ka dinga pepo* analizuje na przykładzie walki z malarią mechanizmy dyskryminacji związane z globalnymi nierównościami ekonomicznymi. Geopolityczne efekty kolonializmu ukazane są w tekście *Pandemia i postkolonializm. O reprezentacji wykluczenia* Zofii Cielątkowskiej jako główne determinanty dla opresyjnych strategii, pojawiających się w dyskursie wizualnym o pandemii i sposobach jej zapobiegania. Z przeciwnej perspektywy analizuje kwestię pandemii Mikołaj Iwański, prezentując w artykule *Pandemiczny potencjał przemysłowego chowu zwierząt* to, w jaki sposób kapitalistyczna produkcja żywności wywołuje nieznanne wcześniej zagrożenia pandemią. Można stwierdzić, że

pierwsza część publikacji *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje pandemii* wskazuje na to, w jaki sposób globalna epidemia przyczyniła się do stworzenia kapitalizmu, wzmacnia jego struktury i mechanizmy oraz jak jest przez niego wywoływana.

Druga część książki, *Pandemia* Aleksandry Ska, stanowi analizę projektu przedstawioną w formie wizualnego eseju. Prezentacja ta uwypukla teoretyczny i krytyczny potencjał zamknięty w zespole artefaktów.

W części trzeciej *Pandemia w polu sztuki i nauki* główną kwestią jest wiedza, którą można rozumieć jako rewers omawianej w części pierwszej kwestii władzy. Chodzi w szczególności o sposoby konstruowania wiedzy i operowania nią zarówno w nauce, jak i sztuce. *Pandemia* Aleksandry Ska jest potraktowana jako studium przypadku. Monika Bakke w tekście *Pandemiczne wspólnoty przenoszone drogą plastikową* umieszcza go w szerokim kontekście teorii antropocenu, skupiając się przede wszystkim na plastiku, którego fenomenologia i ontologia stanowią wyzwanie dla współczesnej wiedzy – w szczególności nauk o życiu, ziemi i środowisku, a także nauk o człowieku oraz filozofii i nawet historii. Wychodząc od fikcyjnego charakteru dzieła artystki, Marek Wasilewski w artykule *Prawda sztuki – fikcja nauki* analizuje sposoby konstruowania poznania w dwóch dziedzinach, dla których kluczowa jest aspiracja do prawdy – poznania w przypadku nauki i doświadczenia w przypadku sztuki. Fikcja już nie jako korelat prawdy, ale przedmiot pragnienia nauki i sztuki stanowi punkt wyjścia dla szczegółowej analizy projektu Aleksandry Ska dokonanej przez Jarosława Lubiaka w artykule *Pragnienie fikcji. Jak Aleksandra Ska wywołała pandemię?*

Pandemia ze względu na swoją powszechność i możliwość objęcia swoim oddziaływaniem całego globu, jawi się jako potencjalnie rewolucyjne zjawisko, zdolne do przenicowania istniejących dystynkcji społecznych, struktur politycznych i porządków ekonomicznych. Prowokuje badania naukowe, refleksję krytyczną oraz

popkulturową fantazję. Jest najbardziej interesująca jako zjawisko na pograniczu nauki i fantazji. Ten rewolucyjny potencjał zamknięty został również w projekcie Aleksandry Ska, a niniejsza publikacja próbuje go otworzyć.

Mikołaj Iwański
Jarosław Lubiak

I.
Geopolityczne uwarunkowania
i konsekwencje pandemii

Kaja Malanowska
*Ka dinga pepo*¹

If we take as our standard of importance the greatest harm to the greatest number, then there is no question that malaria is the most important of all infectious diseases.

1.
Diabelska choroba (Suahili).

Sir Frank Macfarlane Burnet,
The History of Infectious Disease

FAŁSZYWE WSPÓŁCZUCIE

W Bombaju wylądowałam o czwartej nad ranem. Z lotniska odebrał mnie szofer. Przywitał się okazując służbowy szacunek, zabrał mój plecak i utorował przejście przez kłębiący się tłum podróżnych. Na zewnątrz uderzyła mnie fala gorąca. Wisząca w powietrzu wilgoć, lepka i ciężka, utrudniała oddychanie. Była połowa czerwca, pora monsunu. Trudno o gorszy termin na wizytę w Azji Południowo-Wschodniej. Ja jednak nie miałam wyboru, zostałam zaproszona na ślub przyjaciółki, który miał się odbyć za dwa tygodnie. Wcześniej chciałam trochę pozwiedzać i do tamtej chwili czułam rosnącą ekscytację na myśl o czekającej mnie podróży. Jednak stojąc przed lotniskiem i ocierając pot z czoła zaczęłam się zastanawiać, czy nie popełniam błędu. Chwilę później siedziałam już jednak wygodnie w klimatyzowanym samochodzie, odgradzona od duchoty i nieznośnego upału przyciemnianą szybą. Jechaliśmy pustymi ulicami w stronę centrum. Na wszystkich chodnikach, pod drzwiami sklepów, w zaułkach, na skwerkach i w parkach, leżały sporych rozmiarów pakunki, owinięte w szmaty albo celofanową folię. Dopiero, kiedy spadł deszcz i pakunki zaczęły się ruszać, zrozumiałam, że patrzę na śpiących ludzi.

To nie do zniesienia. Oni są jak plaga, nie można się ich pozbyć. Brudzą, przenoszą choroby, kradną nasz prąd i wodę. Od czasu do czasu przyjeżdżają buldożery i zrównują te rudery z ziemią, ale nie mijają dwa tygodnie, a pojawiają się znowu.

Stałyśmy na balkonie jednego z najdroższych apartamentowców w Bombaju i patrzyłyśmy w dół na położony w sercu miasta slumsy Dharavi. Pani Gupta, ciotka mojej przyjaciółki, machnęła ręką i wycofała się do chłodnego wnętrza. Nie odpowiedziałam, stałam nieruchomo, przejęta głębokim oburzeniem na tę bogatą, pozbawioną empatii Hinduskę, która żyła tak wygodnie pośród skrajnej nędzy. Jedyнным uczuciem, jakie wzbudzali w niej biedacy, była irytacja.

Parę dni później ruszyłam samotnie na południe. Po przejściu serii odpowiednich szczepień, zaopatrzona w sprej na komary i moskitierę, łykając codziennie profilaktyczne antybiotyki, śmiało zapaściłam się w malaryczne rejony zachodniego wybrzeża. W ciągu trzech spędzonych tam tygodni zobaczyłam więcej chorych i kalekich ludzi niż przez wiele poprzednich lat w Europie. Przepętniona współczuciem obserwowałam ogrom cudzego nieszczęścia z bezpiecznej odległości, jaką zapewniała schowana w portfelu karta kredytowa. Dopiero po powrocie do domu zrozumiałam, że złość, jaką czułam w stosunku do pani Gupty, była po prostu hipokryzją. W rzeczywistości, siedząc w wygodnych, czystych pensjonatach i na tarasach restauracji przeznaczonych dla turystów, zachowywałam się dokładnie tak jak ona. Co więcej, nadal tak się zachowuję. Fakt, że mieszkam w Polsce i na co dzień nie widuję bezdomnych leżących pokotem na chodnikach nie oznacza, że slumsy zniknęły z ulic Bombaju.

W Indiach i innych krajach azjatyckich, w Ameryce Południowej i na całym kontynencie afrykańskim ludzie żyją w warunkach, których nie potrafimy i nie chcemy sobie wyobrazić – w skrajnej nędzy, bez dostępu do czystej wody, narażeni na choroby, które dla nas dawno przestały być problemem, a dla nich nadal stanowią śmiertelne niebezpieczeństwo. Jedną z najpoważniejszych plag tropikalnych jest malaria. Zaraza, którą znamy jedynie z lektur dziewiętnastowiecznych powieści, w biednych rejonach świata każdego roku zabija prawie pół miliona ludzi.

POCHÓD PRZEZ KONTYNENTY

Malaria towarzyszy nam od 50 tysięcy lat. Przypisuje się jej zgładzenie większej liczby istnień ludzkich niż dokonały tego wszystkie wojny i pandemie w dziejach świata. Pogląd ten, choć zapewne przesadzony, oddaje ogrom spustoszenia i zastraszające żniwo, jakie zebrała i zbiera do dnia dzisiejszego. Rzymska gorączka, gorączka bagienna, choroba łamiąca kości, febra, zimnica albo denga – nadano jej wiele imion – atakuje w ciepłych, wilgotnych rejonach

Pandemia
Nauka. Sztuka. Geopolityka

redakcja: Mikołaj Iwański, Jarosław Lubiak
dokumentacja projektu: Aleksandra Ska
zdjęcia: Daniel Koniusz
recenzja wydawnicza: dr hab. Aleksander Wójtowicz
projekt graficzny: Honza Zamojski [RH+ / Szaransky]
ISBN: 978-83-947367-6-7

©Akademia Sztuki w Szczecinie & Authors

Wydawnictwo Artystyczno-Naukowe Wydziału Malarstwa
i Nowych Mediów Akademii Sztuki w Szczecinie
pl. Orła Białego 2
70-562 Szczecin

druk: Drukmania s.c, Poznań
nakład: 300 egzemplarzy

wydrukowano na papierach:
Magno Gloss 120 g/m²
Cyclus Offset 130 g/m²
Gmund Nuclear Acid 310 g/m²

Partnerzy:

Fundacja 9/11 Art Space
ul. E. Orzeszkowej 9/11 lok.3
60-778 Poznań

Galeria Piekary
ul. św. Marcin 80/82
61-809 Poznań
CK Zamek, Dziedziniec Różany

Aleksandra Ska
Pandemia

16.10-13.11.2015 Galeria Piekary, Poznań
12.12.2016-29.03.2017, The Kochi-Muziris Biennale,
Forming in the Pupil of an Eye, Indie.

organizator: Galeria Piekary
partner: Fundacja 9/11 Art Space
kurator: Jarosław Lubiak
patronat medialny: Magazyn SZUM
współpraca: dr Maciej Behrendt
konsultacje: dr Jakub Barylski, dr Robert Nawrot, mgr Oskar Musidlak
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Biologii,
Instytut Biologii Eksperymentalnej, Zakład Wirusologii Molekularnej.
opracowanie graficzne: Honza Zamojski

Aleksandra Ska składa szczególne podziękowania
dla Macieja Behrendta, Magdy Piłakowskiej oraz Emilii Chorzępy.

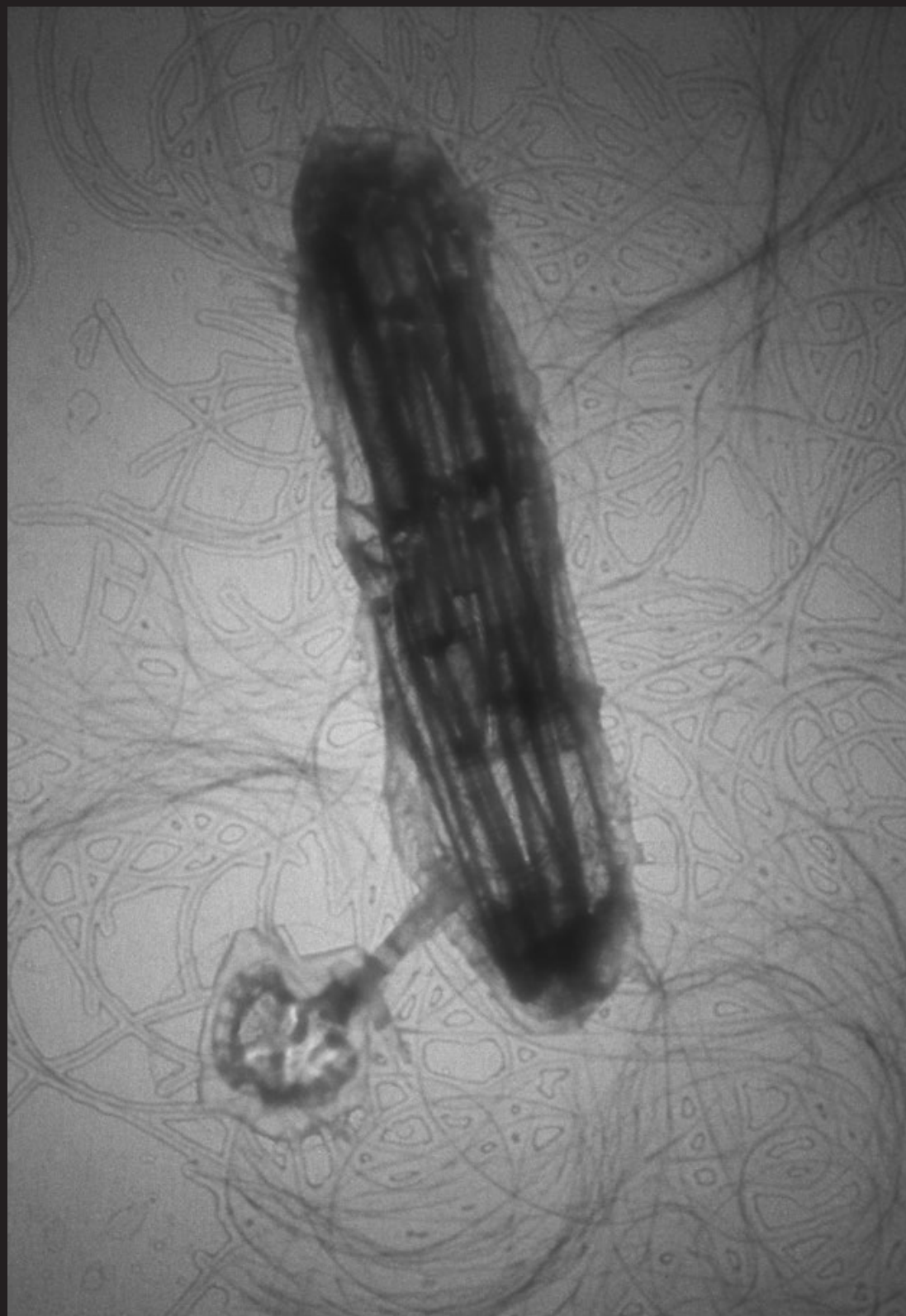
Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Zrealizowano w ramach stypendium
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

12.

BAKTERIOFAG Φ 45 *ESCHERICHIA COLI*
z rodziny *Myoviridae*

CHOROBA:	wirusowa częściowa dysbakterioza jelit
WIRUS:	bakteriofag Φ 45 <i>Escherichia coli</i> z rodziny <i>Myoviridae</i>
OBJAWY:	biegunka, odwodnienie, utrata łaknienia, zaburzenia centralnego układu nerwowego
TRANSMISJA:	kontakt z kałem
ZAKAŻONE ORGANY, TKANKI:	jelito grube
WYSTĘPOWANIE:	Półwysep Indyjski
WIEK:	dotyczy wszystkich
ŚMIERTELNOŚĆ:	30–60%
OPIS CHOROBY:	<p>Fagi Φ45 atakują bakterie z gatunku <i>Escherichia coli</i> (pałeczka okrężnicy) i szczepy pokrewne. Naturalnym środowiskiem występowania <i>E. coli</i> jest układ pokarmowy ssaków. Podtyp Φ45 atakuje symbiotyczne szczepy <i>E. coli</i> stanowiące naturalną florę bakteryjną jelita grubego. Bakterie biorą udział w rozkładzie pokarmu i w produkcji witamin z grupy B i K. Infekcja bakteriofagami prowadzi do wyeliminowania symbiotycznych bakterii, co w konsekwencji prowadzi do biegunki, awitaminozy, zaburzeń neurologicznych. W miejsce <i>E. coli</i> rozwijają się patogenne szczepy bakterii odporne na bakteriofagi Φ45, produkujące toksyny groźne dla ludzi. Dochodzi to ogólnoustrojowej reakcji zapalnej – sepsy. W ostrej fazie choroby następuje zgon. Działanie bakteriofagów Φ45 przypomina selektywnie działające antybiotyki.</p>

Impulsem do powstania publikacji PANDEMIA był stworzony przez Aleksandrę Ska projekt artystyczny o tym samym tytule, który został przygotowany we współpracy z wirusologami. Wystawa premierowa miała miejsce w Galerii Piekary (Poznań), zaś druga odsłona podczas „The Kochi-Muziris Biennale” w Indiach.

PANDEMIA opowiada o różnych figurach lęków, z jakimi zмага się współczesna cywilizacja. O konfliktach i zagrożeniach, które mimowolnie wytwarza, scenariuszach potencjalnych katastrof, niespodziewanych kataklizmów oraz wielu innych, nienazwanych jeszcze niebezpieczeństwach spędzających sen z powiek ludzi Zachodu. Mówiąc najkrócej: o pesymistycznych narracjach, które niczym cień towarzyszą nowoczesnej z ducha i triumfalnej w tonie opowieści o postępie.

dr hab. Aleksander Wójtowicz

PANDEMIA

ISBN 978-83-947367-6-7

9 788394 736767 >